

JURNAL

PENTRĂ PESHÎNDIPEA ȘTIINȚELORȘ NATURALE ȘI ESAKTE, ÎN TOATE CLASELE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Pedięatș

de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 13.

(Anul alș treilea)

Băkșrești

1 Aprilie, 1858.

Konpinderea: Elefantșlș.— Zmîntirea în raportșlș ei kș kșestisnile žșpidișe.

Elefantșlș.

Toatș mșrimea în lșme esçitș la noi žnș interesș și o simșire d'admirașione; ori çe lșkrș kolosalș și mare, ne însiprș žnș respektș; kșçî noi resppektșmș totș-d'agna kvalitșdile kare nș le avemș noi În raportșlș açesta, sîntș patrș animale kolosale și interesante pentrș mșrimea lor estraordînarș. Açestea sîntș: Elefantșlș între animalelorș patrș-nede, kare žmvlș ne žskatș, balena saș kîlș între mamifere, kare trșeste în mare, sșrçulș între pșere și krokodîlșlș între pentile.

Noi vomș vorbi aiçi despre Elefantș. «Fie-kare fiîndș a natșrei, zîçe Buffon în admirașia sșș stîlș, are valoarea sa dșne kvalitșdile sale și dșne gradșlș în kare le posedș, apoi Ele-

fantșlș împrekuș în fiînda sa: inteligența katorșlș, açeritatea maimșdiei, simșirea adînkș a kînelși, și pe lîngș açestea posedș elș toate açeste kvalitșdî într'o dimensiune mi o forșe mvlș mai mare. potșivitș kș dimensiunile și forșele estraordînare, žniçe ale korșlși sșș și kș lșnșimea estraordînarș a vieșei sale. Kîndș açestș animalș žmvlș, parkș pșmîntșlș tremșrș sșș dînsșlș; kș trîșbișa sa, kare îi servlș ka o mînș, elș desprșdșçineazș žnș arboreș mare; k'o singrșrș lovîtrșrș kș korșlș sșș, elș e în stare sș snargș žnș zîdș; este žnș inamik terîșil prin forșa sa nepesistîșilș, prin masa sa çigantikș, elș poate sș poarte pe snînare žnș țșrîș de rșșvoîș žmvlștș kș o mvlșime de

кѣчи ослѣдъ капѣлѣ саѣ Kranizlѣ сѣѣ арѣ ниште челье гоале. Еатъ къ Елефантѣлѣ е ка знѣи оаменѣ: аѣ знѣ капѣ mare, дарѣ totѣ n'aѣ ni-mikѣ in kapѣ.

Гѣра Елефантѣлѣ este парѣа чеа маѣ жоасѣ а капѣлѣ сѣѣ ши паркѣ апарѣине маѣ мѣлѣ ла пенѣѣ де кѣлѣ ла капѣ. Este арматѣ де онѣтѣ мѣселе, патрѣ ла фалка де сѣсѣ ши 4 ла чеа де жоасѣ. N'арѣ динѣи тѣиошѣ, ка ниѣи чеѣ кѣи-пешѣи; инсѣ дин фалка де сѣсѣ и еасѣ доѣ динѣи марѣ нѣмиѣи *aparatorѣ* (defenses), карѣ синт голѣ ла инченсѣлѣ лорѣ пѣнѣ ла жѣмѣтатеа лѣнѣимѣи. Елѣ арѣ алѣта форѣнѣ in ачешѣи динѣи, in кѣлѣ Е-лефантѣлѣ де ла менажѣриа дин Парисѣ интр'о зи, дрентѣ петречере, а фѣкѣтѣ кѣ динѣи сѣѣ дохѣ гѣзрѣи марѣ in стилѣи де неатрѣ карѣ s'aѣ афлатѣ in адаѣеа са ши а вѣгатѣ вѣрѣлѣ динѣилорѣ а-коло ка интр'о кѣтѣе. Е кѣноскѣтѣ кѣ дин ачешѣи динѣи се фаче фидешѣ, о матерѣе foapte stimатѣ.

Окѣи Елефантѣлѣ синтѣ миѣи in реладѣиѣне кѣ мѣрѣмеа капѣлѣи ши а тоѣлѣ корпѣлѣи сѣѣ. Плеопеле sale синтѣ инкониѣрате де чѣлие (перѣи), ачѣастѣ партикларѣitate есѣистѣ нѣмаѣ ла Елефантѣ, ла стрѣѣѣ, ла плешѣвѣлѣ чѣлѣ mare, ла маѣ-мѣѣе ши ла омѣ. Еатѣ in че societate интерѣ-сатѣ се афлѣ омѣла in привѣнга ачѣаста. Корпѣла Елефантѣлѣ е голѣ фѣрѣ пѣрѣ, инсѣ дин че in че араѣ ка ниште индоѣтѣрѣи (ка пелеа вѣтрѣни-лорѣ). Коада Елефантѣлѣ е мѣкѣ, сѣвѣрѣе, ас-кѣѣитѣ, аконерѣитѣ дин че in че кѣ ниште фѣре тарѣ ка ла поркѣ сѣлѣватѣкѣ ши се сѣвѣршѣмѣте интр'ан-моѣѣ пѣросѣ перѣ, лѣчѣндѣ in кѣлѣ знѣ омѣ поате сѣ'л рѣнѣ ка не о стѣкѣлѣ; ачѣестѣ пѣрѣ este foapte stimатѣ ла Indienѣи ши ла Аранѣи, карѣ 'ши примѣждѣскѣ кѣарѣ вѣеада лорѣ кѣте одатѣ нѣмаѣ ка сѣ рѣнѣ кѣлѣ-ва динтр'ачѣестѣ пѣрѣ алѣ Елефантѣлѣи, кѣчѣи 'ши имаѣнѣлѣ кѣ ачѣестѣ пѣрѣ posedѣ ниште кѣвалѣѣѣи мѣстерѣиоасе.

Дѣспре мѣрѣмеа Елефанѣилорѣ нѣтемѣ сѣ авѣмѣ о idee кѣндѣ зѣчѣмѣ кѣ еѣ ажѣнѣлѣ ла о лѣнѣимѣе де 10 пѣчѣиоаре, ла о инѣлѣимѣе де 8, 9 ши кѣарѣ 14 пѣчѣиоаре; знѣи воѣаѣиорѣи зѣкѣ кѣ аѣ вѣзѣтѣ Елефанѣи авѣндѣ инѣлѣимѣеа кѣарѣ де 18 пѣчѣиоаре, адекѣ апроане а знеѣ касе респек-таѣиле д'знѣ катѣ.

Елефантѣлѣ амѣ зѣсѣ кѣ се нѣстрѣмѣе де ве-петале; адекѣ де ѣарѣвѣ, рѣдѣчѣинѣи, коажѣ де ар-борѣи палѣиерѣи (кѣрмалѣи) ш. ч. л. Маѣ кѣ сеамѣ

ле плаче кѣкѣрѣсѣл ши трѣстѣа де захарѣ in карѣ факѣ стрѣкѣчѣиѣи марѣи.

Еѣи трѣскѣлѣ in societѣѣи сѣѣ bande миѣи, зм-бѣлѣ аша импрѣзѣнѣ in пѣдѣрѣи змѣроасе лѣнѣгѣ рѣзрѣи ши трѣскѣлѣ аша о вѣеаѣлѣ линѣитѣтѣ, пасто-ралѣ пѣнѣ кѣндѣ нѣ вѣне знѣ омѣ лакомѣ дѣне динѣи ши карнеа лорѣ, карѣ ле интерѣвѣ ачѣастѣ вѣеаѣлѣ paradizѣкѣ. In старѣа натѣралѣ, синтѣ сѣи-чѣиошѣ ши фѣгѣ де омѣ; дарѣ дѣне че и а рѣнѣитѣ чѣне-ва, се факѣ фѣрѣиошѣ ши атакѣ не инатѣкѣлѣ лорѣ чѣлѣ маѣ нѣтерѣнѣкѣ, фѣе омѣ сѣѣ лѣѣ. Омѣла атѣнѣи е перѣдѣтѣ; кѣчѣи орѣи кѣ Елефантѣлѣ илѣ здрѣоѣмѣте сѣѣ пѣчѣиоареле sale, орѣи кѣ илѣ ин-гѣзрѣмѣте кѣ динѣи сѣѣ арѣнкѣндѣ'лѣ in сѣ-ѣ ши жоасѣ пѣнѣ кѣндѣ а мѣрѣитѣ.

Де ши Елефантѣлѣ арѣ о инѣлѣимѣаре гѣреа, кѣ toate ачѣестеа este сѣлѣ in старѣе сѣ фѣгѣ маѣ иѣте инкѣ де кѣлѣ калѣлѣ чѣлѣ маѣ вѣнѣѣ. Пелеа лѣи де ши е гроасѣ, тоѣлѣ este simѣитоаре кѣарѣ пентрѣ мѣшкѣтѣрѣи де инсектеле чѣле маѣ миѣи, карѣ ле дѣпѣртеазѣ кѣ трѣмѣѣѣа, кѣ коада са сѣѣ ши кѣ фѣрекеле sale лѣнѣи.

Елефанѣи синтѣ in ѣенере де колоаре чѣ-нѣшѣе, инсѣ кѣте одатѣ колоареа лорѣ батѣ in рошѣе, сѣѣ in алѣѣ (дарѣ парѣ); чѣи дѣне зрѣмѣ синтѣ венѣраѣѣи ши привѣѣи ка сакрѣи.

Ачѣесте animale ѣиганѣѣе поате сѣ ажѣнѣлѣ ши ла о вѣтрѣнеѣе естраорѣинарѣ; кѣчѣи in старѣа натѣралѣ, ажѣнѣлѣ ла о вѣрѣтѣ де 200 де анѣ, ши кѣарѣ in робѣе ажѣнѣлѣ ла о вѣтрѣнеѣе де 120 ши 130 де анѣ. In ѣенере кѣндѣ синтѣ in робѣе, нѣ факѣ нѣи; инсѣ Англѣскѣлѣ *Corse* зѣче: кѣ а вѣзѣтѣ in Indѣеа Елефанѣи domestѣѣиѣи, карѣ аѣ фѣтат in робѣе, дѣне че femѣла а fost инсѣр-чѣнатѣ 20 де лѣнѣи ши 18 зѣле. Пѣвѣлѣ лорѣ, нѣ-маѣ знѣлѣ in нѣмѣрѣѣ, este in зѣоа кѣндѣ este нѣскѣтѣ д'о мѣрѣме де 3 пѣчѣиоаре. Aelianus повѣстѣмѣте кѣ in Roma антѣкѣ, Елефанѣи domes-теѣѣиѣи аѣ фѣтатѣ.

Ка сѣ аѣѣлѣ чѣне-ва о idee дѣспре поѣта знѣи Елефантѣ, е дѣстѣлѣ ка сѣ зѣчѣмѣ кѣ in Me-nagerѣеа де ла Paris знѣ Елефантѣ инѣрѣѣ де 18 анѣ пѣримѣшѣте не фѣе-карѣе зѣ 100 фѣнѣи фѣнѣ, 18 фѣнѣи пѣне, о лѣгѣтѣрѣ mare де морковѣи, кѣте-ва кошѣрѣи де картоѣи ши трѣѣ-зѣчѣ vedре апѣ де вѣзѣтѣ.

In вѣрѣста чеа маѣ фѣраѣетѣ, Елефанѣи skѣмѣѣлѣ динѣи лорѣ. Динѣи чѣи д'алѣ доѣлеа и пѣстрѣзѣѣ

pentru toate vieađa lorъ, care аженгъ ла о тмъ-
рime de 7—8 пичоаре ши ла о grosime de доъ
опі търимеі знді врагъ de омъ. Acestă ani-
mală are ла fie—care факъ нѣмаі доъ тмъселе
зна in dreapta, ала in stinga; in dosуă ачес-
торъ тмъселе, се desвоалт о ала care, апъсind
nește чеа d'intăia, о dz афаръ in кітх каде. А-
чеаста се penetъ de 7, 8 опі in vieađa anima-
лăлă, даpъ дингії чеі нсоі сінтă totă-d'азна маі
марі de кітх дингії чеі векі.

In ценере, Elefanții sîntă animale blănde,
dodile (askăltătoare) капавиле а fi invădate ла
felărimі de servicіарі pentru omъ; ізвескъ пе
ачеі care inгріжескъ pentru dиншіі, insъ зрескъ
ші sінтă vindekativі pentru ачеі, care 'i мал-
trateзă. S'a възгăтă мхлте есемпле foapte кэри-
оасе in прvinđa ачеаста. Нѣмаі in епока амо-
рлăлă, саъ kindă ле dz чине-ва лэкрэрі спир-
тоасе de възгăтă, атнчі Elefanții devinăтă fэриomі
ші sінтă атнчі inamicі чеі маі тепивалі ши пері-
клomі pentru omъ. Зндэ Elefantă in ачеастă
stape зmităтă, се нхемште «Mosti» in India.
Мизлоклăлă челă маі сирэpъ in контра ачеста,
este d'a да Elefantăлăлă зндэ vasъ mare plaină кэ
лante вьтăтă саъ зндэ tonită. Elefantăлă indată
vine in fire.

Din timpăрile челэ маі antice, oamenii
s'aă okpnată кэ prindecea ши dresarea Elefan-
тіlorъ ши 'i—ăă inтpeвzinuată ла felărimі de
șсаце domestice; даpъ маі кэ seamă in pesbele,
ла цepemonі de trіsmfe саъ kindă inтpa вp'аn
принчипе in царъ ш. ч. л. Elefanții epаă totă-d'азна
с napte interantă ши neчесаріе pentru șcita
знăр pеце in India. Императрă Jelengir in In-
dia авеа 12000 Elefanții; pецеле din Siam are
20000 Elefanții domesticiđi in имперіалă сзă ши
atđi sьлатичі in мзнді in кітх ла fie—care vi-
nată се prinde kite 50 саъ 80. Ла Шахлăлă din
Persia de акмă а възгăтă воіаціорлă Cotchi
треі Elefanții, care араă dpeші ла кълэріе ши
suppe а kondăче ачесте animale, kondăctorii lor
se вервă d'аnă чіоканă de fepъ к'аnă вp'фă а-
жгăтă, d'o търиме de 3 пичоаре ши d'o гpe-
tate de 8 саъ 10 fнгді. Kondăctorлăлă care
made пе rітл Elefantăлăлă, kind ва сз'л kondăкă,
атнчі іă inгeаnъ кэ вp'фăлă ачеста askădită пе
de d'indăpълăлă зpeкілоръ ка сзэ змъае, даpъ

kindă ва сзэ stea, іă bate кэ чіоканъ пе канъ
in nainte. Ла зндэ animală маі пэцин цигантикă
de кітх Elefantăлăлă zиче Cotchi, о asemenea вь-
taie ар fi prodăс moarte imediată а animalăлăлă,
даpъ Elefantăлăлă, ачесте гъделетэрі нэ'і пасъ
nimikă.

Despre obiceiurile ши instinctele Elefan-
тăлăлă се esprimăтă Buffon in modăлă зрмъторъ:
«Окіі Elefantăлăлă, de ши sінтă преа micі, totă sінт
лэчitorі ши spiritală, avindă о espresіone патe-
tikă de simđire. Ел are о нэртаре серіоасъ паркъ
meditată, care determină toate mișкăрile sale.
Елă се intoарче inчетă кэtre стăпінлăлă сзă кэ о
espresіone de blăndețe ши de amicіdie; kindă
stăпінлăлă vorbește Elefantăлăлă паркъ askăltă кэ aten-
dizne, пе зрмă паркъ meditează asupra ачееа
че а азгăтă, паркъ delibereазă, се гіндеште, еса-
mină кэ сзңце pече ши фъръ pasіone че тpeвэ
сзэ факъ, пе зрмă се хотăраште ши есекăтă ordi-
nile стăпінлăлă сзă кэ о mare esакtitate. Елă
е капавилă d'аnă atawamentă, d'afekđizne ши de
рекзнouitindă in кітх се жскă de dopă kindă а
nepđтă стăпінлăлă сзă. Lesne poate сз'лă in-
vede чине-ва ка сзэ indoicаскъ uenăkii ка сзэ се
сзіе кълэpецă маі зшоръ. Елă mingie кэ trіm-
бидă са, салăтеазă кэ dinsa пе oameni din ка-
noutindă са, ажăтă keарă сирэpъ кэ trіmбидă
ал inкърка кэ гpeвцđи саъ ла ачeia care voră
сзэ се пэіе кълэрі пе dинсă. Елă are ши о sim-
đire de мэзикă ши are о mare пльчере kindă
kondăctorлăлă лă кіntă кэ мэзика; змълă атнчі маі
кэ inimă ши face пасэрі dăne tactă. Елă este in
stape а fi invădată ши ла о мхлđime de есер-
điđie, сзэ трагъ ла пьгă, ла trăсэрі, ла тэпрі.
In църіле montoase ale Asiei зnde тэпрі кэ
poate кэ гpeă poate сзэ meаргă сзсă, аколо in-
тpeвzingeзă Elefanții pentru тріnsпортăлă тэп-
рілоръ in modăлă зрмъторъ: Еі пэне воі ла тэ-
прі. Воі трагă кітх poate, insъ n'арă fi есэгăтă
сзэ nainteze, дакă Elefantăлăлă нэ мерцеа in do-
сзлă тэплăлă innirindă'ă inainteа кэ fпзntea са
пэтерникă, апоі дакă елă are тpeвzinъ сзэ pь-
сăfle чева, елă insăші іеа кэ trіmбидă о neаръ
ші о пэне сзвгă poată ка сзэ нэ алэнече тэплăлă
indăpътă! Ка сзэ факъ Elefantăлăлă ачеста, kon-
dăctorлăлă лăі (Cornac) тpeвэ сз'і еспліче toate
ачестеа ши ачестă animală inгелentăлăлă pичене
totă. Kindă нэ арапă о зьнă-voинцă сзэ факъ

ачеастъ операцияне оstenitoare, кондукторялѣ лѣ
лѣ мингге шѣ иі promise ка сѣи деа Арак (о
вѣхтеръ sniptxoasъ ка рошъ) атнчи animalялѣ
se iudъpleкъ; инсѣ ваі де капялѣ Корнакялѣ
kindѣ иі инш-алѣ шѣ нѣ се цине де ворбѣ; къчѣ
este атнчи ин челѣ маі mare периколѣ. Ин ра-
портялѣ ачеста се рапортъ зрмѣлоаера историе
intepesantъ а знѣ Елефантѣ. Знѣ Корнакѣ а фъ-
гъдситѣ знѣ Елефантѣ чева шѣ нѣ с'а цинстѣ
де ворбѣ; Елефантялѣ ла чеа д'инѣа okasiоне
'ла omoritѣ Soѣа Корнакялѣ fiindѣ c'e fa-
цъ ла ачеастъ сченъ теривилъ, ин desperaѣионе
еі, а лѣатѣ амѣндоі коніи еі ин враде шѣ 'і-а а-

рѣнкатѣ ла пиѣоареле Елефантялѣ, zikindъ'и. «Fi-
ind-къ аі omorit не бървѣтѣла меѣ, omoarъмъ не
mine сърмана вѣдѣвъ шѣ не коніи меі рѣмашѣ
orfani.» Атнчи Елефантялѣ, ин мизлокялѣ fъriei
sале, се опреште, паркъ ера извитѣ д'о къре шѣ
d'о mѣstrape де къцетѣ, а лѣатѣ не челѣ маі
mare din коніи, 'ла пѣсѣ не трѣмѣиѣа са шѣ
'ла adontatѣ drentѣ Корнакялѣ (кондукторялѣ)
лѣи шѣ ниѣи нѣ а маі врѣтѣ сѣ sѣfere ка сѣ
шеазъ алѣлѣ не дѣнсѣ дакъ нѣ ера kondъsѣ de
ачестѣ конілѣ.

Дарѣ дакъ не d'о parte Елефантялѣ este
vindekativѣ (рѣсѣхнѣторѣ), не d'алѣ parte este

Лѣнта знѣ Елефантѣ къ знѣ лѣѣ.

шѣ рѣкхнѣскѣторѣ. Eatъ supе ачеста о fantъ
intepesantъ. Знѣ soldatѣ ин Pondиерѣи а-
веа обѣчеиѣ д'а адъче знѣ Елефантѣ чева Арак,
lotѣ-d'азна kindѣ Елефантялѣ venea ин opamѣ
знде soldatяла ера ин garnisonъ. Инт'о zi ачестѣ
soldatѣ с'а имѣтатѣ шѣ възѣндѣ-se зрматѣ де
вахта каре змѣла сѣ'лѣ prinъ шѣ сѣ'лѣ педеп-
зѣаскъ, елѣ ин বেগিеа са шѣ nemtiindѣ че фаче
dete fъга sѣвтѣ Елефантѣ, с'а кълатѣ аколо ла
пиѣоареле сале шѣ а adormitѣ аколо. Ин задар
вахта фъчеа фѣлхримѣ де инчѣркѣрѣ ка сѣ скоацъ
soldatялѣ д'аколо; Елефантялѣ къ о мишкарѣ де
трѣмѣиѣъ иі а депъртатѣ ин дреанта шѣ ин стѣнга.

Елефантялѣ а рѣмасѣ ин локѣ nemtiindѣ-se, de
fрикъ ка сѣ нѣ факъ вр'нѣ рѣъ protеѣеатѣлѣ
сѣѣ. Дарѣ soldatялѣ, а доа zi dimineaѣа, скъ-
лѣндѣ-se шѣ възѣндѣ-se ла пиѣоареле ачестѣ
animalѣ pedъtaviлѣ, а инчѣптѣ сѣ трѣмѣре, не
kindѣ Елефантялѣ а къѣтатѣ а иі инсѣла къраѣиѣ
mingindъ'лѣ къ трѣмѣиѣа са; арѣтѣндѣ'и фѣлхримѣ
de semnѣ d'о аѣекѣионе амѣкалѣ шѣ д'индѣ'и ка
сѣ инѣелеарѣ; къ акъмѣ а трѣкатѣ периколялѣ шѣ
poate сѣ се дѣкъ fiindѣ-къ нѣмаі е ronitѣ de
niminea.

Simѣцялѣ одоарѣ Елефантялѣ е foapte deli-
катѣ, иі плаче toate фѣлхримѣ де пѣрѣфѣрѣ, маі

кэ seamă flopi în orange (порткаліе). Пэс- kindă пе кімнă саă în пэдэрі, елă адеце нэмаі лэкрэріе челе маі пэксэте ла одоаре; іарă în прівіаца сімудэлі тактэлі, елă аре ачестă сімудă десволатăші концентратăші трімбіа са, кэ каре елă poate face opî-че воеште, маі віне інкэ де кітă ноі кэ мінеде поастре.

Amă zisă maі săsă кэ Elefantăші în stapea sa natăраль, нэ е снпдеросă. нэ е ferocіші mi nămaі kindă 'лă атакэ чіне-ва атнчі се face fr-priosă; атнчі елă рэдікэ ерекіе ші трімбіа са кэ каре се сервэ ка сь рэстоарне знă омă саă ка сь десрэдэчинезе знă арворă. Kindă a dată знă омă жосă ші фэріе са е mare. атнчі ілă траде кэ форца prin трімбіа са інтре аміндоэ пічіоареле sale de nainte ші ілă калкэ кэ ачесте пічіоаре. Омăлă атнчі інтр'знă мінстă s'a фэ-кэтă năstramă. Dară Elefantăші нэ е mălăgmităші пічі d'acheasta ші ілă інгэреште ші кэ дінчіі сьі. Знă prină de Mongolia аă інтрезінгатă Elefantăші ка деалагі. Kindă a vrătă s'omoare вр'зн ом, 'ла dată în mîna знăі Elefantăші інвэдатă ла ачестă skopă. Kindă a vrătă сь факэ о градіе kondemnatăші адекэ сь'лă омоаре фэрэ казне, а фэкітă знă semă Elefantăші ші омăлă ера mortă інтр'знă мінстă; dară kindă a vrătă кэ viktima лă сь săpere мэлă, атнчі іарă фэча знă semă Elefantăші ші Elefantăші рэнеа о-мэлă інчетă oasele sale знăлă дэне алтл. Eată че інвэдэтрэ tristă даă зніі oamenі animale-лорă лорă; кэмă degradează keapă natăra іно-чентэ а animaleлорă, фэкіндэ-ле крэдэ ші снп-дероасе ка ші дінші!

Dăne paraăzneа зпорă гвардістă каре аă пэзітă знă Elefantăші ла Menaăeriea din Versailles (лінгэ Paris) сь наре кэ Elefantăші este ші сімудітор kind чіне-ва 'ші bate жок de dînsă, 'ші адэче амінте де ачесте інжэртэрі ші 'ші рэс-зэпэ ла о okasiene favorabilă. Eată знă e-семплэ: Знă омă 'ла іншелатă оdată; кэчі s'a фэкітă кэ паркэ воеште сь іі арэче чева де мінкаре ші нэ'і арэкатăш німікă. Elefantăші вэ-зіндă ачеста а апроіатă трімбіа ші іі а dată о ловітэрэ аша де таре ін кітă інтр'знă мінстă омăлă ера pestăpnată, акэмă Elefantăші ла кэ-катă кэ пічіоареле, рэніндэ'і знă пічіорă ші доэ коасте, воіндă keapă сь се ашеазă інченкеатăш пе вэрта ачестăі пенорочітă ка сь'лă піарзэ. Eată

ші знă алă esemplă. Знă нікторăш вріндă сь жэгрэваскэ знă Elefantăші діндă гэра des-kisă ші трімбіа рэдікатăш ін săsă, а ordonatăші сьдеі sale ка сь арэче Elefantăші поаме kindă елă ва жэгрэві, dară сьгга ачеста де мэлте opî а рэдікатăш мина фэкіндă кэ паркэ ар-эпкэ чева ін гэра Elefantăші ші n'a арэкатăш німік. Elefantăші вэзінд кэ сьгга 'ші bate жок de dînsă, s'a некэжітă інсэ нэ пе сьггэ чі пе нікторă, казза d'інтііш а ачестеі offense ші а вэрс-сатă дін трімбіа о ватрэ де апэ пе хіптіе, strі-kindă'і astă-felă тоатэ лэкреа са.

Elefantăші аре ші іnamічіі сьі. Лехă ші Тірэлă, ші алте animale карнасіере сінтă а-чешті іnamічі аі Elefantăші. De ачееа се ін-тімплэ adese-opî лэnte інтре Elefantăші ачесте animale снпдероасе. Ачєіа каре аă fostă faăтэ ла asemenea лэнтэ о дескріш ка знă спектак-колă дін челе маі grandioase ші сьпербе. Ін-тр'адэвэрă, нэ este ін лэме знă спектаколă маі мэреуă де кітă а асіста ла о лэнтэ інтре доі іnamічі нэтернічі ші кэраціоші. Kindă fie-каре дінтр'іншіі десвоалтэ форца са ші кэраціалă сьă. Kindă nasăneа d'a бірсі саă d'a мэрі а апрінсă інімеле ачесторă комбатанчі ероічі, ін челă маі mare grad. Лехă кэ форца са естраордінарэ ші кэ кэраціалă сьă сьперіорăш інчене атакэлă; елă казэ сь сьрпрінзэ пе Elefantăші prin апері-татеа ші іздеала атакэлă, dară Elefantăші се анэтрэ prin форца са колосалă, s'арэпкэ асэпра лехлі ілă ловеште кэ трімбіа са діндэі лові-тэрі ероіче ші аша маі totă-d'агна біреште Elefantăші. Eată кэ колосалă аре сьперіорітате нэсте кэраціш; masa здровеште фокэлă ші ілă stinăe. Fіgăra noastră презінтэ о semenea лэнтэ інтре зн Elefantăші лэă.

Ін тімэріе поастре, Elefantăші а dată локă ла pezăitate п-ологіче foapte інтеpesante; адекэ s'aă гэсітă німте сьдеде Elefantăші пе-дэте акэмă каре s'aă stepsă кэ totăлă дэне сь-прафага пэмінтэлі. Elefantăші де акэмă сінтă марі ші дигантічі destăлă, dară Elefantăші ante-дэлэвіані ераă інкэ мэлă маі марі ші маі дигантічі. Аша s. e. s'a гэсітă ін мэлте локэрі (ші keapă ла ноі ін деара Pomіneaskă) oase de Mastodonte саă Elefantăші antedэлэвіані. Знă дінте де ачесте animale este кіте оdată мэлăш маі mare де кітă капэлă знăі омă; се deosebeşte

mi prin fântăra sa de dinții Elefanților d'acum. O găsire mai interesantă era aceea ce a făcut-o Pallas la începutul acestui secol în Siberia, adică a găsit acolo șase geați eterne a acestor țări polare și cadaveră întregă d'o specie deosebită de Elefantă antedelviană, numită Mamuth (sau Elefantă acoperită cu lână). Găsirea acestui Elefantă a dat ocazie de trei descoperiri științifice interesante adică:

I. S'a descoperit că într-o altă epocă a existenței pământului, și trăit niște Elefanți gigantici peștii care numai există acum pe pământ.

II. S'a probat că clima nordului Europei și a Asiei trebuie să se fie schimbă multă d'atunci până acum, adică că acum clima emisferei nordice este multă mai friguroasă ca atunci; căci acum, Elefanții nu poate să trăiască într-o climă rece ca Siberia și cere o climă caldă. Anoi fiindă-că știim că a-

ceastă schimbare a cliimei deninde de relațiile între continent și mare, de aceea e probat că în epoca cândă Mamuth a trăit, cea mai mare parte a Europei și Asiei erau acoperite cu apele oceanului, și înțet înțet s'a arătată acolo niște insule mai puținite bășcărină-se d'o climă caldă, maritimă unde s'a găsită acesti Elefanți antedelviani.

III. S'a probat și iară că carnea și alte părți dintr-o altă specie organică poate să rămână ascunsă șase și mai de ani șase răzătoare și să nu se strice. Mamuthă care Palas l'a găsit lângă râul Ienisei în anul 1796, că carnea și pelea lui, a rămas în locă cel puțin 3 sau 4 mii de ani și că toate acestea carnea n'a arătată nici și semn de putreziciune și de stricăre. Eată la ce diferite rezultate interesante aduce câte odată o singură descoperire în știință.

Zmintirea în rapoartă ei că chestiunile jăpidice.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Somnă.

(Țigare)

Keapă somnă este și semnă caractere-ristică între și omă sănătosă și și zmintă. Și omă sănătosă că greș poate să se silească ca să nu doarmă, pe cândă mai toți zmintă de sinelui nu dormă, asemenea împrețirare este și că avănearea din mincare. Și omă sănătosă, că greș poate să rămână mai multă zile nemîncată; căci sferințele foamei sînt foarte mari și dăne ce și treacă kîte-va zile devin teribile și de nesferite. Moartea prin foamete este cea mai teribilă. «Mai vine 100 de morți prin săvie de kîț doș prin focă și zna prin foamete», este și proverbă. Pe cândă la zmintă nu e pară d'a și vedea avăindă-se zile întregi d'ori-ce mincare și bășcă și pară și sferă nimică d'această avăneare.

Trebuie să konstatămă și mi diferința între zmintă și între deliră. Adică deliră este totă d'azna semnă și nei boale acute (că căldură), s. e. a tifosă (lingoarea) și a inflamației creieră. Și omă care are de-

deliră, este totă d'azna în perikolă de moartă pe cândă zmintă nu e nici de acumă perikolă. Din kontra, sîntă zmintă, care ajungă la o bășcăne foarte naintă; oamenii că deliră, sîntă slabi și în pată, pe cândă cea mai mare parte a zmintălor sîntă grași, sănătoși și se bășcă d'o postă de mincare foarte bună.

În privința chestiunei jăpidice nu poate să fie nici o deosebire între și omă în deliră și între și adevarată zmintă; căci e învederată că, cândă și omă bolnavă de tifosă fiindă în deliră (vorbindă șișă) komite și actă nekșvințiosă, că nu poate fi pedensită despră aceasta întomă că, cândă și omă și zmintă și într'adeveră, acela care e în deliră, în mință și acesta este zmintă. Asemenea cândă și omă în deliră face și testamentă (diată), și chestă testamentă n'are nici o valoare, că cândă l'a făcută și zmintă; pe d'altă parte este și și omă diferință între și bolnavă d'o boală că deliră și între și zmintă; adică

челъ д'интлїш в моментъ кїндъ н'аре делїрїш, este знъ омъ кз интелїгенцъ лимпедє мї тоате акцїонеле лї д'атнчї сїнтъ валабїле, не кїндъ ла змїнтїгї, мъкаръ кз знїї ащ нїште моменте лимпедє, їнсъ е foarte паръ кз кеаръ атнчї интелїгенца лоръ сз fie кз тотълъ лїберъ де инфлїнца змїнтїреї; де ачеєа, знъ ждекторъ чївїлъ авїндъ а хотърї despre знъ аклъ алъ знїї омъ атїнсъ д'о змїнтїре перїодїкъ, требе сз се їндоїєаскъ маї мълтъ де валоареа легалъ алъ ачестїї аклъ, де кїтъ де ачеєа а знїї болнавъ атїнсъ д'о боалъ кз делїрїє перїодїче.

Аїчї нз пстемъ лїнсі д'а комънїка о обсервацїєне foarte interesantъ фъктъ де кїтре знїї медїчї modernї в рапортълъ стърїєї mentale ла патїма нзмітъ офїка (phthisis). Тоатъ лемеа штіє кз ла ачєастъ патїмъ, де мї е терївїлъ мї mortalъ; їнсъ болнавълъ пзстрєзъ нїнъ ла ора чеа дзне зрмъ, сїмїдїєа мї интелїгенца са. Ѓнсъ о їмпрецїзаре кзрїоасъ се афлъ ла еї, адекъ кз їшї факъ лїзїзїнї в рапортълъ вїїторълї лоръ. Еї кредъ кеаръ в моментълъ челъ дзне зрмъ кз воръ трїї їнкъ мълтъ тїмнъ, факъ планърї де воїацє, їшї кзмпъръ хаїне ш. ч. л. Bazatъ не ачєаста, знъ медїкъ (s. e. Rademacher) ащ декларатъ кз кеаръ болнавїї де офїкъ н'ащ интелїгенца лоръ їнтокмаї лимпедє: адекъ кз еї ащ знъ фелъ де monomanie сащ idee фикъ, каре її презїнтъ вїєага тотъ-д'азна в корї де розе мї її аскзнде адевърпата стареа а лоръ.

Ѓн анії трекуїї, с'а їнтїмплатъ їнтр'злъ орам tare в Европа, кз маї мълїї оамєнї с'ащ змїнтїтъ їндатъ; медїчїї ащ декларатъ кз ачєаста а провенїтъ кз креерїї лоръ с'ащ моїатъ (Ramollissement de cerveau); ачєастъ патїмъ провїєне де фелърїмї де абззрїї в вїєагъ. Еаръ с'а обсерватъ кз їнтокмаї змїнтїєа че амъ нзміт'о monomaniea омъчїдєрїєї, с'аратъ кїте одатъ пенедє мї фъръ вр'о прєгътїє. Ачєаста este іаръ foarte importantъ нєнтръ ждекторъ в каззе крїмїнале

Esquirol а фъктъ мълте обсервацїєнї foarte interesante в рапортълъ змїнтїрїєї перїодїче. Елъ зїєє їнтрє алтеле, кз ачєсте атакърї перїодїче сїнтъ foarte nereglate; вїнъ кїте одатъ не лзпъ, сащ не зпътмїнъ сащ не анъ, сащ де доз, трїєї орї не анъ. Апої мї каззе esterne продъкъ знъ атакъ де змїнтїєе перїодїкъ. Елъ а кзвоскїтъ о дамъ каре тотъ-д'азна кїндъ с'а датъ

в театръ опера «Nina», а ръмасъ 18 нїнъ ла 24 де оре, змїнтїтъ!

Ѓн рапортълъ вїндектрїєї змїнтїлоръ, зїєє *Esquirol* кз статїстика а аръtatъ, кз їнтрє 1223 змїнтїгї єра вїндекадї ла 604, вїндекареа с'а аръtatъ в анълъ д'їнтїїш, ла 502 в анълъ де алъ доїєєа, ла 86 в анълъ де алъ трїєїєєа мї ла 41 в анълъ де алъ патръїєєа. Ва сз зїкъ: кз, кїтъ трєкъ маї мълїї ані, кз атїтъ перспєктивєа нєнтръ вїндекареа змїнтїлоръ, devine маї слабъ.

Вїндекареа змїнтїлоръ, орї кз се зрмеазъ їнчєтъ. сащ мї їндатъ; в казъл чел дзне зрмъ се їнтїмплъ кз нїште ефекте тарї нєнпрєвзъте поате ст'ї вїндечє. Аша s. e. знъ змїнтїтъ врєєа сз се арънчє не фърїшъ в рїзлъ *Tamiza*; в мїнълълъ ачєста се сїмте прїнсъ де чїєє-ва ла snate, ачєастъ спєрїєтъръ лъ вїндекъ де змїнтїєе. Даръ ла monomaniea омъчїдєрїєї, с'а обсерватъ кз вєдєєєа кадєверїлоръ де кїтре змїнтїгї, вєдєєєа сзпъєлїї мї кеаръ а ждекторълї поате сз факъ азъпра лоръ о їмпрєсїєне аша де foarte, в кїтъ їндатъ pedosindeskъ мїнцїє. Аїчї este о позїцїєне крїтїкъ нєнтръ ждекторъ в каззе крїмїнале; къчї се поате кз крїмїналістълъ в мїнълълъ кїндъ а комїсъ крїма єра змїнтїтъ мї кїндъ стъ пїнтєєа ждекторълї, є їнсъпътошатъ.

Еатъ кз нз є преа зшоръ а фї знъ ждекторъ дрєнтъ в казза крїмїналъ, каре не лїнгъ їнтерпїтєєєа са мї кзпознїтїєєєа жрїдїчє, требе сз аїєз мї о кзпознїтїєєєа профєндъ де натъра омълїї мї де абєрєацїєнїєєєа спїрїтълї лїї каре лъ фачє їмстєбїлъ (фъръ respnzabilitate) в мълте казърї. Сїмїдїєєа дрєнтъдєї мї сїръпанца сочїалъ черъ ка сз нєдєнсїмъ не крїмїналі, дар тотъ ачєсте сїмїдїєї дрєнтє прєкзтъ мї морала мї релїгїєєєа, черъ ка сз нз нєдєнсїмъ не оамєнї змїнтїгї каре н'ащ фъктъ ръщ прїєн о воїтїєєєа лїберъ д'а фачє ръщ. Знъ ждекторъ кондємнїндъ не знъ ачєстъ омъ, ва комїте єлъ їнскїшї о крїмъ жрїдїкъ. Ка сз ръснїндїмъ в пьблїкълъ ностръ кїтє-ва їдєї єлємєнтєєєа а мїтїїнцїєї медїкалє каре прївєштє лъмърїєєа кзєстїєєєа дакъ знъ крїмїналістъ este respnzabilъ нєнтръ акцїєнїєєєа салє сащ нз, амъ пьблїкатъ в жърналълъ ностръ ачєсте артїкєлє лзтє дїє стєрєа мїтїїнцїєї медїко-лєгалє. Sokotїмъ кз зпълъ сащ алълъ дїє D-нї ждекторї лє воръ чїтї кз їнтерєсъ мї фолосъ.